

Republica Moldova
CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

DECIZIE
DE INADMISIBILITATE

a sesizării nr. 118b/2017

privind interpretarea unor prevederi din
articolele 75 alin.(1) și 88 din Constituție

(problemele supuse referendumului)

CHIȘINĂU

15 decembrie 2017

DECIZIE DE INADMISSIBILITATE A SESIZĂRII NR.118B/2017
(PROBLEMELE SUPUSE REFERENDUMULUI)

Curtea Constituțională, statuând în componența:

DI Tudor PANȚÎRU, *președinte*,
DI Aurel BĂIEȘU,
DI Igor DOLEA,
Dna Victoria IFTODI,
DI Victor POPA,
DI Veaceslav ZAPOROJAN, *judcători*,
cu participarea dnei Aliona BALABAN, *grefier*,

Având în vedere sesizarea depusă la 6 septembrie 2017,
Înregistrată la aceeași dată,
Examinând admisibilitatea sesizării menționate,
Având în vedere actele și lucrările dosarului,
Deliberând la 15 decembrie 2017 în camera de consiliu,

Pronunță următoarea decizie:

ÎN FAPT

1. La 6 septembrie 2017, Președintele Republicii Moldova, dl Igor Dodon, a adresat Curții Constituționale o sesizare, prin care solicită interpretarea textului „*cele mai importante probleme ale societății și ale statului*” din art.75 alin.(1) și textului „*problemelor de interes național*” din art.88 lit. f) din Constituție, precum și a textului „*doar pentru probleme majore*” din Hotărârea Curții Constituționale nr.57 din 3 noiembrie 1999, prin prisma următoarelor aspecte:

„1) În condițiile în care toate prevederile Constituției sunt interconectate până la gradul la care conținutul unor prevederi determină conținutul altor prevederi, ce chestiuni / întrebări se încadrează în conținutul textelor constituționale „*cele mai importante probleme ale societății și ale statului*” din art.75 alin.(1) și „*problemelor de interes național*” din art.88 lit. f) din Constituție, precum și al sintagmei „*doar pentru probleme majore*” din HCC nr.57 din 3 noiembrie 1999?

2) *Aprecierea și determinarea unei chestiuni/întrebări supuse referendumului ca fiind problemă importantă a societății și statului, problemă de interes național, problemă majoră reprezintă dreptul discreționar și o competență exclusivă a subiecților ce pot iniția referendumul republican consultativ?*

3) *În sensul art. 75, 77 și 88 lit. f) din Legea Supremă, Președintele țării, ales direct de popor, are competența și poate decide în mod unilateral dacă cere sau nu poporului să-și exprime voința prin referendum, care sunt problemele de interes național și care problemă concretă va fi supusă referendumului?*

În același context, poate o altă autoritate publică din Republica Moldova să decidă în locul Președintelui lista problemelor majore, cu care s-ar putea confrunta națiunea la un anumit moment, sau aceasta totuși este o atribuție exclusivă a Președintelui Republicii?

4) *Curtea Constituțională, în calitate de garant al supremației Constituției și în temeiul art. 135 alin.(1) lit. d) din Constituție, urmează să verifice îndeplinirea condițiilor pentru exercitarea inițiativei referendare și să vegheze la neutilizarea acestui instrument în alte scopuri decât cel pe care legiuitorul constituant l-a avut în vedere la consacrarea referendumului?*

DECIZIE DE INADMISSIBILITATE A SESIZĂRII NR.118B/2017
(PROBLEMELE SUPUSE REFERENDUMULUI)

5) Poate Parlamentul/Guvernul să nu aloce mijloace financiare de la bugetul de stat pentru organizarea unui referendum pe motive de oportunitate politică? În acest sens, este obligat Parlamentul să adopte o hotărâre motivată privind alocarea/nealocarea mijloacelor financiare necesare pentru organizarea referendumului?

6) În sensul art.2 din Constituție, obstrucționarea/tergiversarea procesului de declarare, organizare (alocarea mijloacelor financiare pentru organizarea și desfășurarea) a referendumului poate fi calificată ca fiind uzurpare a puterii de stat?"

A. Motivele sesizării

2. Motivele sesizării, astfel cum au fost expuse de autorul acesteia, pot fi rezumate după cum urmează.

3. În conformitate cu art.75 din Constituție, cele mai importante probleme ale societății și ale statului sunt supuse referendumului.

4. De asemenea, potrivit art.88 din Constituție, Președintele Republicii Moldova dispune de competența de a cere prin referendum exprimarea voinței poporului în probleme de interes național.

5. Invocând prevederile constituționale menționate, autorul sesizării solicită interpretarea prevederilor constituționale menționate în vederea explicării prevederilor „cele mai importante probleme ale societății și ale statului” din art.75 alin.(1) și „problemelor de interes național” din art.88 lit. f) din Constituție.

6. De asemenea, autorul menționează că, potrivit art.66 lit. b) din Constituție, de competența Parlamentului ține declararea referendumului.

7. Astfel, având în vedere faptul că doar Parlamentul este organul competent de a aloca mijloace financiare de la bugetul de stat cu acceptul Guvernului, autorul sesizării solicită interpretarea prevederilor menționate, în sensul dacă Parlamentul sau Guvernul poate să refuze alocarea mijloacelor financiare pentru desfășurarea unui referendum.

B. Legislația pertinentă

8. Prevederile relevante ale Constituției (republicată în M.O., 2016, nr.78, art. 140) sunt următoarele:

Articolul 66 Atribuțiile de bază

„Parlamentul are următoarele atribuții de bază:

[...]

b) declară referendumuri;

[...]"

Articolul 75 Referendumul

„(1) Cele mai importante probleme ale societății și ale statului sunt supuse referendumului.

(2) Hotărârile adoptate potrivit rezultatelor referendumului republican au putere juridică supremă.”

DECIZIE DE INADMISSIBILITATE A SESIZĂRII NR.118B/2017
(PROBLEMELE SUPUSE REFERENDUMULUI)

Articolul 88
Alte atribuții

„Președintele Republicii Moldova îndeplinește și următoarele atribuții:

[...]

f) poate cere poporului să-și exprime, prin referendum, voința asupra problemelor de interes național;

[...]”.

9. Prevederile relevante ale Codului electoral nr.1381-XIII din 21 noiembrie 1997 (republicat M.O., 2016, nr.277-287, art.585) sunt următoarele:

Articolul 143
Tipurile de referendum republican

„(1) În funcție de natura juridică a problemelor supuse referendumului, referendumurile republicane pot fi constituționale, legislative, privind demiterea Președintelui Republicii Moldova și consultative.

(2) Referendumului constituțional sunt supuse propunerile privind revizuirea Constituției.

(3) Referendumului legislativ sunt supuse proiectele de legi sau unele prevederi ale acestora de importanță deosebită.

(4) Referendumului consultativ sunt supuse problemele de interes național, în scopul consultării opiniei poporului asupra unor astfel de probleme și adoptării ulterioare, de către autoritățile publice competente, a unor hotărâri definitive. Textul întrebării supuse referendumului consultativ se redactează în manieră neutră, fără ambiguități sau sugerarea răspunsului.”

Articolul 146
Problemele supuse referendumului republican

„(1) Referendumului republican pot fi supuse problemele privind:

a) adoptarea Constituției Republicii Moldova și revizuirea Constituției Republicii Moldova;

b) aprobarea legilor constituționale adoptate de Parlament pentru revizuirea dispozițiilor privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și a celor privind neutralitatea permanentă a statului;

c) demiterea Președintelui Republicii Moldova;

d) alte probleme importante ale societății și ale statului.

(2) Organizarea și desfășurarea referendumului privind problemele indicate la alin.(1) lit. b) sunt obligatorii.”

Articolul 147
Probleme ce nu pot fi supuse referendumului republican

„Referendumului republican nu pot fi supuse problemele:

a) privind impozitul și bugetul;

b) privind amnistierea și grațierea;

c) privind măsurile extraordinare sau de urgență pentru asigurarea ordinii publice, sănătății și securității populației;

d) privind alegerea, numirea, demiterea persoanelor în/din anumite funcții, care țin de competența Parlamentului, Președintelui Republicii Moldova și Guvernului;

e) ce țin de competența instanțelor de judecată și procuraturii.”

ÎN DREPT

A. Argumentele autorului sesizării

10. Autorul sesizării consideră că subiecții ce pot iniția referendumul republican consultativ sunt în drept, fără nici o limitare, să stabilească problemele de interes național asupra cărora pot cere poporului să își exprime voința, în conformitate cu articolele 2, 38, 39, 66 lit. b), 75 și 88 lit. f) din Constituție.

11. Autorul sesizării menționează că, deși art. 88 lit. f) din Constituție nu definește „problemele de interes național”, în același timp nu statuează că aceste probleme vor fi definite de către legiuitor. Prin urmare, potrivit autorului sesizării, prin prisma prevederilor constituționale statuate la art. 88 lit. f), doar Președintele țării are dreptul de a decide care sunt problemele de interes național și de a stabili prin decret problemele concrete ce urmează a fi supuse referendumului, precum și data desfășurării acestuia.

12. Ținând cont de raționamentele menționate mai sus, autorul sesizării solicită Curții de a stabili dacă Președintele Republicii Moldova, ales direct de popor, are competența și poate decide în mod unilateral care probleme de interes național pot fi supuse referendumului consultativ.

13. Adițional, autorul sesizării solicită Curții să se pronunțe asupra etapei referendumului la care este necesară intervenția Curții Constituționale.

14. De asemenea, autorul consideră că, potrivit prevederilor constituționale, doar Parlamentul este competent de a aloca mijloace financiare pentru desfășurarea referendumului, însă mecanismul nu este detaliat. Prin urmare, autorul solicită interpretarea prevederilor constituționale, în sensul dacă Parlamentul este în drept să refuze alocarea mijloacelor financiare de la bugetul de stat pentru organizarea unui referendum.

B. Aprecierea Curții

15. Examinând admisibilitatea sesizării, Curtea reține următoarele.

16. Potrivit prevederilor legale, Președintele Republicii Moldova este subiect cu drept de sesizare a Curții Constituționale.

17. Curtea menționează că articolul 135 alin.(1) lit. b) din Constituție, articolul 4 alin.(1) lit. b) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și articolul 4 alin.(1) lit. b) din Codul jurisdicției constituționale abilitază instanța de jurisdicție constituțională cu atribuția de interpretare a Constituției.

18. Curtea constată că autorul sesizării solicită interpretarea prevederilor „*cele mai importante probleme ale societății și ale statului*” din art.75 alin.(1) și „*problemelor de interes național*” din art.88 lit. f)

din Constituție, precum și a textului „doar pentru probleme majore” din Hotărârea Curții Constituționale nr.57 din 3 noiembrie 1999.

19. În jurisprudența sa, Curtea a relevat că scopul oricărei interpretări a normelor constituționale este de a asigura unitatea și înțelegerea corectă a conținutului și sensului lor autentic. Interpretarea oficială este imperativă în cazurile în care incertitudinea normelor constituționale este determinată de o situație concretă și această incertitudine nu poate fi soluționată printr-o altă procedură jurisdicțională. **Necesitatea interpretării trebuie să fie confirmată prin esența problemei de drept rezultată din caracterul neuniform al dispozițiilor constituționale.**

20. Având în vedere importanța interpretării dispozițiilor constituționale, Curtea Constituțională tratează sesizările de acest caracter cu o exigență deosebită. **Acestea pot fi acceptate pentru examinare în fond doar în cazul în care dispoziția constituțională, a cărei interpretare se solicită, este incertă, ambiguă sau incompletă.**

21. Totodată, în jurisprudența sa, Curtea a statuat că **conținutul normelor constituționale este cel definit implicit în jurisprudența instanței de jurisdicție constituțională, care are un caracter de reglementare și constituie izvor de drept prin efectele sale** (HCC nr.33 din 10 octombrie 2013, § 46).

22. Examinând sesizarea, Curtea observă că autorul acesteia solicită, în esență, elucidarea problemelor care pot constitui „probleme de interes național” asupra cărora Președintele poate cere poporului prin referendum să-și exprime voința.

23. În acest context, Curtea constată că prevederile articolelor din Constituție, în materie de referendum, la care face referire autorul sesizării, au fost elucidate în jurisprudența Curții Constituționale.

24. Astfel, Curtea a reținut că referendumul constituie un instrument al democrației directe, prin intermediul căruia cetățenii își exprimă opinia asupra unor probleme de interes național.

25. Referendumul a fost consacrat la nivel constituțional ca o modalitate prin care poporul are posibilitatea de a exercita direct suveranitatea națională, exprimându-și voința cu privire la probleme de interes general sau care au o importanță deosebită în viața statului.

26. Astfel, potrivit art.75 alin. (1) din Constituție, cele mai importante probleme ale societății și ale statului sunt supuse referendumului, iar dispozițiile art. 88 din Constituție abilitază Președintele Republicii Moldova cu atribuția de a cere poporului prin referendum să-și exprime voința asupra unei probleme de interes național.

27. Prin textul art. 88 lit. f) din Constituție, legiuitorul constituant a prevăzut posibilitatea adresării Președintelui către electorat doar pentru probleme majore, cu care s-ar putea confrunta națiunea la un anumit moment.

28. În același timp, în jurisprudența sa Curtea a reținut mai multe domenii asupra cărora Președintele nu poate declara un referendum consultativ.

29. Astfel, Curtea a statuat că nu pot fi supuse unui referendum consultativ, inițiat de Președintele Republicii Moldova, chestiuni ce țin de:

DECIZIE DE INADMISSIBILITATE A SESIZĂRII NR.118B/2017
(PROBLEMELE SUPUSE REFERENDUMULUI)

- adoptarea/abrogarea unei legi;
- aspecte ce implică modificarea Constituției;
- aspectele care vizează materia științei.

30. În Hotărârea nr. 24 din 27 iulie 2017, prin care a fost declarat neconstituțional Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 105-VIII din 28 martie 2017 privind desfășurarea referendumului republican consultativ asupra unor probleme de interes național, Curtea a subliniat că este contrar spiritului și literei Constituției ca Președintele, sub „acoperirea” sintagmei „probleme de interes național”, să poată iniția un referendum care implică modificarea Constituției sau care vizează chestiuni ce țin de aprecierea științifică a mediului academic.

31. Totodată, Curtea menționează că dispozițiile art. 147 din Codul electoral stabilesc în mod exhaustiv problemele ce nu pot fi supuse referendumului republican, și anume: a) privind impozitul și bugetul; b) privind amnistierea și grațierea; c) privind măsurile extraordinare sau de urgență pentru asigurarea ordinii publice, sănătății și securității populației; d) privind alegerea, numirea, demiterea persoanelor în/din anumite funcții, care țin de competența Parlamentului, Președintelui Republicii Moldova și Guvernului; e) ce țin de competența instanțelor de judecată și procuraturii.

32. Astfel, la inițierea unui referendum republican consultativ, **Președintele Republicii Moldova urmează să țină cont de prevederile legale existente, precum și de raționamentele statuate în jurisprudența Curții Constituționale.**

33. În același timp, potrivit art. 135 alin. (1) lit. d) din Constituție, de competența Curții Constituționale ține confirmarea rezultatelor referendumului republican. Astfel, în temeiul normei constituționale menționate, rolul Curții Constituționale este acela de a veghea la respectarea procedurii și de a confirma rezultatele referendumului.

34. În jurisprudența sa, Curtea a subliniat că instanța constituțională trebuie să verifice îndeplinirea condițiilor pentru exercitarea inițiativei referendare și trebuie să vegheze la **neutilizarea acestui instrument în alte scopuri decât cel pe care legiuitorul constituant l-a avut în vedere la consacrarea referendumului, ca instituție juridică esențială într-un stat de drept** - formă de participare directă a cetățenilor la luarea deciziilor (Avizul nr.1 din 22 septembrie 2014).

35. Adițional, în partea ce ține de alocarea mijloacelor financiare necesare desfășurării referendumului, ținând cont de prevederile art. 66 lit. b) din Constituție, care statuează că **de competența Parlamentului ține declararea referendumului**, în Hotărârea nr. 24 din 27 iulie 2017 Curtea a statuat că doar Parlamentul este organul competent de a aloca mijloace financiare de la bugetul de stat cu acceptul Guvernului.

36. Prin urmare, sinterizând cele relatate *supra*, Curtea conchide că sesizarea nu întrunește condițiile de admisibilitate și nu poate fi acceptată pentru examinare în fond.

DECIZIE DE INADMISSIBILITATE A SESIZĂRII NR.118B/2017
(PROBLEMELE SUPUSE REFERENDUMULUI)

Din aceste motive, în conformitate cu prevederile articolului 26 alin.(1) din Legea cu privire la Curtea Constituțională, articolelor 61 alin.(3) și 64 din Codul jurisdicției constituționale, Curtea Constituțională

DECIDE:

1. Se declară *inadmisibilă* sesizarea Președintelui Republicii Moldova, dl Igor Dodon, privind interpretarea textelor „*cele mai importante probleme ale societății și ale statului*” din articolul 75 alin.(1) și „*problemelor de interes național*” din articolul 88 lit. f) din Constituție.

2. Prezenta decizie este definitivă, nu poate fi supusă nici unei căi de atac, intră în vigoare la data adoptării și se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Președinte

Tudor PANȚÎRU

Chișinău, 15 decembrie 2017
DCC nr. 125
Dosarul nr. 118b/2017